

Onderzoeks- en beoordelingsprotocol representativiteit bedrijfslichamen

1. Inleiding

In de Wet op de bedrijfsorganisatie (Wbo) is in artikel 68, tweede lid bepaald dat de Sociaal-Economische Raad (SER) adviseert over de instelling van bedrijfslichamen en over de wijziging van instellingsbesluiten. Daarbij hoort de SER de naar zijn oordeel representatieve organisaties van ondernemers en werknemers.

Om te kunnen vaststellen of er in dit verband voldoende organisatorisch draagvlak bestaat heeft de Bestuurskamer van de SER, ter uitwerking van artikel 68 Wbo nadere regels gesteld in het *Besluit advisering representativiteit bedrijfslichamen* (hierna: het Besluit). In het Besluit is bepaald dat pas tot instelling van een bedrijfslichaam of uitbreiding van de werkingssfeer zal worden geadviseerd indien een voldoende representatieve organisatorische vertegenwoordiging van ondernemers en werknemers daarmee instemt.

Op grond van artikel 5 van het Besluit geschiedt de beoordeling van de representativiteit van het organisatorische draagvlak binnen een bedrijfslichaam telkens na het verstrijken van een periode van vier jaar na de instelling van een bedrijfslichaam. Een belangrijke reden hiervoor is het karakter van de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie. Bedrijfslichamen zijn publieke organen, belast met dwingende bevoegdheden. In dat verband is het van belang dat deze bedrijfslichamen democratische legitimiteit hebben. Een van de factoren die deze democratische legitimiteit bepalen is het organisatorisch draagvlak.

In bijgaand protocol is gedetailleerd beschreven op welke wijze de onderzoeken representativiteit moeten worden uitgevoerd. Deze beschrijving komt grotendeels overeen met de werkwijze zoals deze bij voorgaande onderzoeken werd gehanteerd. Inhoudelijk hebben zich geen wijzigingen voorgedaan. Ervaringen met recente onderzoeken en opmerkingen vanuit de ministeries hebben op onderdelen geleid tot een aanpassing van de bestaande werkwijze. In die zin is het protocol dus een codificatie van de huidige praktijk en de opgedane ervaringen.

Voor een goede vaststelling van de representativiteit moet beschikt kunnen worden over betrouwbare gegevens. Het is van belang dat zowel de bedrijfslichamen als de dragende organisaties zich daarvan rekenschap geven. Alle betrokken partijen moeten zich daarom terdege voorbereiden op het uit te voeren onderzoek. Ter ondersteuning van alle betrokken partijen is dit protocol opgesteld.

2. Algemene beschrijving van het onderzoek

2.1 Procedure

Iedere vier jaar vindt een onderzoek plaats naar het organisatorisch draagvlak van een bedrijfslichaam, het representativiteitsonderzoek. Het onderzoek start circa een jaar voorafgaande aan de vaststelling van de resultaten daarvan door de Toezichtkamer. De aanvang van het onderzoek is een gesprek tussen het secretariaat van de Toezichtkamer en het secretariaat van het bedrijfslichaam. In dat gesprek worden afspraken gemaakt over onder meer de te volgen procedure, de planning van het onderzoek, de te hanteren criteria en de wijze waarop wordt gerapporteerd. Nadat de definitieve rapportage en de daarbij behorende onderbouwing van het bedrijfslichaam is ontvangen stelt de Toezichtkamer de resultaten vast. De definitieve rapportage wordt ter kennisneming toegezonden naar de betrokken ministeries, het bedrijfslichaam en zijn dragende organisaties en de Bestuurskamer.

Mocht uit het onderzoek blijken dat het bedrijfslichaam, een of meer commissies of een of meer geledingen van het bedrijfslichaam of de commissies niet aan de gestelde eisen voldoen, dan vindt na twee jaar opnieuw een representativiteitsonderzoek plaats (art. 6, eerste lid, van het Besluit). Dat onderzoek beperkt zich dan tot die onderdelen van het bedrijfslichaam waarvan in het oorspronkelijke onderzoek was gebleken dat niet aan de eisen werd voldaan. De procedure voor dit tweede onderzoek is gelijk aan de procedure voor het oorspronkelijke onderzoek.

Indien uit het tweede onderzoek blijkt dat nog steeds niet aan de gestelde eisen wordt voldaan wordt dat door de Toezichtkamer gemeld aan de Bestuurskamer. De Bestuurskamer kan in dat geval de minister adviseren het voortbestaan van het bedrijfslichaam in ongewijzigde vorm te heroverwegen (art. 6, derde lid, van het Besluit).

2.2 Onderzoeks- en beoordelingsprotocol

Bij de beoordeling van het organisatorisch draagvlak van bedrijfslichamen moet een onderscheid worden gemaakt tussen het organisatorisch draagvlak van de ondernemersorganisaties en het organisatorisch draagvlak van de werknemersorganisaties.

Art. 4 van het besluit bepaalt dat als voldoende representatieve organisatorische vertegenwoordiging aan werknemerszijde wordt aangemerkt één of meer werknemersorganisaties, die ingevolge de *Verordening representativiteit organisaties* als representatief zijn te beschouwen.

Indien een of meer andere als representatief te beschouwen werknemersorganisaties zich daartegen verzetten, worden de hierboven bedoelde werknemersorganisaties slechts als voldoende representatieve vertegenwoordiging aangemerkt als zij gezamenlijk meer leden binnen de werkingssfeer van dat bedrijfslichaam hebben dan die andere organisaties gezamenlijk. Omdat aan de representativiteit van de werknemersorganisaties geen getalsmatige eisen zijn gesteld en het in de praktijk nagenoeg niet voorkomt dat er verzet is tegen de bestaande vertegenwoordiging, zal daar in het onderzoek slechts marginaal aandacht aan worden besteed.

Anders ligt het aan ondernemerszijde. Aan ondernemerszijde vindt de berekening van het organisatorisch draagvlak plaats op grond van de gezamenlijke (sociaal-

economische) omvang/grootte van de leden van de betreffende ondernemersorganisaties in verhouding tot de omvang/grootte van de ondernemingen in de totale branche of sector. Voor de bepaling van de sociaal-economische grootte komen volgens art. 3 van het Besluit, in samenhang gezien met art. 9 van de Verordening representativiteit organisaties, als maatstaf in aanmerking:

- het aantal ondernemers;
- de omzet van de ondernemingen;
- het totale aantal personen werkzaam in deze ondernemingen.

Vorengenoemde criteria geven, onder de voorwaarde de gegevens beschikbaar en deugdelijk zijn, een goede indicatie van de sociaal-economische verhoudingen in een betreffende sector of geleding. Bovendien zijn deze criteria redelijk eenvoudig te verifiëren. De hierboven genoemde maatstaven zijn nevensgeschikt. In beginsel staat het het bedrijfslichaam vrij een maatstaf te kiezen. Om echter een compleet beeld te kunnen schetsen van de verhoudingen binnen een sector zal naast een eventueel ander criterium ook altijd gegevens aangeleverd moeten worden met betrekking tot het aantal (lid)ondernemingen.

Mochten de vorengenoemde criteria niet gebruikt kunnen worden, dan kunnen als maatstaf in aanmerking worden genomen:

- het aantal zelfstandige ondernemingen of vestigingspunten;
- de betaalde lonen;
- of de verwerkte hoeveelheid grondstof.

De keuze van de maatstaf, aan de hand waarvan de representativiteit zal worden bepaald, wordt besproken in het startgesprek met het bedrijfslichaam (zie paragraaf 3.2).

Als voldoende representatieve organisatorische vertegenwoordiging aan ondernemerszijde wordt op grond van art. 3 van het Besluit aangemerkt:

- een of meer ondernemersorganisaties die ten minste 55 procent vertegenwoordigen van alle ondernemers binnen de werkingssfeer van het bedrijfslichaam, berekend aan de hand van één van de bovengenoemde maatstaven;
- een of meer ondernemersorganisaties die meer dan 50 procent vertegenwoordigen van alle ondernemers binnen de werkingssfeer van het bedrijfslichaam, berekend aan de hand van twee van de bovengenoemde maatstaven.

Een productschap is een kolom- of ketenorganisatie. Dat wil zeggen dat in beginsel alle ondernemingen, die met een bepaald product of groep van producten te maken hebben, van teelt of productie tot de uiteindelijke afzet aan de consument, in het bedrijfslichaam vertegenwoordigd zijn. Omdat bij een beoordeling van de representativiteit alleen ondernemingen met elkaar vergeleken kunnen worden die op een zelfde horizontaal niveau tot elkaar in de keten staan, zal de beoordeling bij deze bedrijfslichamen plaats vinden per geleding die in het instellingsbesluit wordt onderscheiden.

Bedrijfschappen zijn horizontaal georiënteerde organisaties, waar in beginsel gelijksoortige ondernemingen onder de werkingssfeer vallen. Daarom is het bij deze bedrijfslichamen soms wel mogelijk om de representativiteit van het gehele bedrijfslichaam in één percentage uit te drukken. Echter ook bij bedrijfschappen kan het voorkomen dat sprake is van meerdere branches of sectoren. In dat geval vindt de rapportage plaats per branche of sector.

Diverse bedrijfslichamen hebben één of meer commissies ex art. 88a Wbo. Deze commissies zijn ingesteld in het instellingsbesluit van het bedrijfslichaam. Ook voor iedere commissie ex art. 88a Wbo dient in het onderzoek te worden aangegeven hoe groot de representativiteit is.

3. Voorbereiding op het onderzoek

3.1 Algemeen

Bedrijfslichamen en dragende organisaties hebben er belang bij dat het representativiteitsonderzoek op een goede wijze wordt uitgevoerd. Daarom zullen zij in onderling overleg zorg moeten dragen voor een (leden)administratie die het mogelijk maakt om periodiek representativiteitsonderzoeken uit te voeren¹.

Het moet voor de dragende organisaties van een bedrijfslichaam dan ook mogelijk zijn om gegevens aan te leveren met betrekking tot:

- het criterium of de criteria op basis waarvan de representativiteit wordt berekend (omzet, werkzame personen, lidondernemingen, Nederlandse grootte eenheden, etc.); en (indien dat niet reeds als het criterium is gebruikt)
- het aantal leden (ondernemers of ondernemingen) binnen de relevante werkings-sfeer van het bedrijfslichaam, indien noodzakelijk uitgesplitst per geleding van het bedrijfslichaam.

Van gegevens met betrekking tot het eerste gedachtestreepje kan worden afgezien indien het bedrijfslichaam zelf volledig over de betreffende lidmaatschapsgegevens beschikt.

Voor de bedrijfslichamen moet het mogelijk zijn om gegevens te leveren met betrekking tot:

- het criterium of de criteria op basis waarvan de representativiteit wordt berekend (omzet, werkzame personen, Nederlandse grootte eenheden, etc.); en (indien dat niet reeds als het criterium is gebruikt)
- het totaal aantal ondernemers of ondernemingen binnen de werkingssfeer van het bedrijfslichaam, indien noodzakelijk uitgesplitst per geleding.

3.2 Specifiek

De ervaring leert dat onderzoeken naar de representativiteit geruime tijd in beslag nemen. Het is dan ook van belang dat tijdig met het onderzoek wordt begonnen en dat gedurende het onderzoek de voortgang wordt bewaakt. Daarom wordt circa 12 maanden voor de datum dat het onderzoek gereed moet zijn:

- het onderzoeks- en beoordelingsprotocol representativiteit toegezonden aan het bedrijfslichaam met de aankondiging van het te initiëren onderzoek en van een startgesprek;

¹ Dit geldt ook voor de tweejaarlijkse bestuursamenstelling.

- een startgesprek gevoerd met het betreffende bedrijfslichaam over de opzet en planning van het onderzoek, alsmede over de te hanteren criteria op basis waarvan de representativiteit wordt berekend (hierna: de criteria);
- een brief gezonden aan het bedrijfslichaam waarin de tijdens het startgesprek besproken onderzoeksopzet en de afgesproken planning is neergelegd. Een afschrift van deze brief wordt ter kennisneming aan de Toezichtkamer gezonden.

4. Het onderzoek

4.1 Eerste actie bedrijfslichaam

Het bedrijfslichaam benadert de betrokken dragende organisaties met het verzoek om gegevens. Daarbij wijst het bedrijfslichaam de dragende organisaties schriftelijk op de wijze waarop het onderzoek moet worden uitgevoerd, de daarbij te hanteren criteria en de planning. Als bijlage bij deze brief wordt een afschrift van het onderzoeks- en beoordelingsprotocol gevoegd. De SER ontvangt afschriften van de brieven die aan de dragende organisaties worden verstuurd.

4.2 Onderzoek dragende organisaties

De dragende organisaties dragen zelf zorg voor de vergaring van de gevraagde gegevens over hun leden. Ten aanzien van deze gegevens geldt het volgende:

- De gegevens zijn zoveel mogelijk afkomstig uit de eigen (leden)administratie.
- In plaats daarvan mag ook gebruik gemaakt worden van objectieve bronnen, onder bronvermelding en de vindplaats van die bronnen. Wel dient aangetoond te worden dat de gegevens rechtstreeks betrekking hebben op de leden van de organisatie.
- Uitsluitend in het enkele uitzonderlijke geval dat geen gegevens kunnen worden verkregen bij eerdergenoemde bronnen, kunnen gegevens worden verzameld via een representatieve enquête onder de leden. Wanneer gebruik gemaakt wordt van een enquête moet dit duidelijk worden gemotiveerd.
- Alleen gewone leden worden bij het onderzoek betrokken.
- Leden van aan de organisatie gelieerde coöperaties worden niet bij het onderzoek betrokken.
- Leden van centrale verenigingen zonder afdelingen of aangesloten organisaties voor de betrokken bedrijfstak worden niet bij het onderzoek betrokken.
- Gegevens hebben betrekking op een zo recent mogelijke peildatum of peiljaar. De voorkeur gaat daarbij uit naar het onderzoeksjaar of het daaraan voorafgaande jaar. Gegevens mogen bij voorkeur niet ouder dan twee jaar zijn.
- Indien voor het verzamelen van de gegevens gebruik wordt gemaakt van onderzoek en/of rapportages van onafhankelijke onderzoeksbureaus, zoals het Landbouw Economisch Instituut (LEI) of het Economisch Instituut Midden- en Kleinbedrijf (EIM) moet een dergelijke rapportage altijd een beschrijving bevatten van de gebruikte onderzoeksmethode en wijze van dataverzameling. Daarbij moet de maatstaf zijn dat – indien een ander onderzoeksbureau op basis van dezelfde onderzoeksmethode onderzoek doet – de uitkomsten nagenoeg gelijk zijn.
- Uitgangspunt is dat er geen gebruik wordt gemaakt van aannames. Indien er toch van aannames gebruik moet worden gemaakt, dan gelden de volgende criteria als waarborg voor een zorgvuldige procedure:
 - o de aannames dienen zorgvuldig te worden onderbouwd en gevalideerd;

- o de gemaakte berekeningen en eventuele steekproeven moeten worden verantwoord en inzichtelijk worden gemaakt.
- o de gemaakte berekeningen en de toelichting daarvan dienen transparant te zijn.

Actie accountant dragende organisaties

De door een dragende organisatie verzamelde gegevens worden door deze organisatie ter beschikking gesteld aan een externe accountant.

De accountant:

- Stelt aan de hand van een aselechte steekproef vast in hoeverre deze gegevens juist zijn en de door de organisatie geclaimde gegevens kloppen;
- Stelt een verklaring op. Deze verklaring bevat een beschrijving van het ingestelde onderzoek, de bevindingen en de daaruit te trekken conclusies. De accountant spreekt zich uit over de betrouwbaarheid van het ingestelde onderzoek en over de juistheid en volledigheid van de door de organisatie ter beschikking gestelde gegevens.

Na ontvangst van de accountantsverklaring stelt de dragende organisatie de gegevens en de accountantsverklaring ter beschikking van het bedrijfslichaam. Daarbij wordt aangegeven dat de stukken ook ter beschikking staan van de SER in het kader van het onderzoek naar de representativiteit.

De schriftelijke opgave van de dragende organisatie bevat in ieder geval een opgave van het aantal ondernemingen dat lid is van de dragende organisatie. Daarnaast bevat het een opgave van het criterium of de criteria (bv. omzet, werkzame personen, nge's, etc.).

In plaats van verificatie door een accountant is het ook toegestaan de verzamelde gegevens te laten verifiëren door een onafhankelijk onderzoeksbureau, zoals het LEI of het EIM, mits dat onderzoeksbureau niet ook al betrokken is geweest bij de verzameling van de gegevens.

4.3 Tweede actie bedrijfslichaam

Na ontvangst van de resultaten van het onderzoek door de dragende organisaties draagt het bedrijfslichaam zorg voor het volgende:

- Het stelt een totaal overzicht op van alle ledengegevens van alle betrokken organisaties. Dit overzicht wordt opgesteld 1) voor het bedrijfslichaam als geheel, 2) per geleding (of per aangesloten branche) en 3) per art. 88a-commissie.
- Dubbeltellingen als gevolg van dubbel lidmaatschap worden uitgesloten.
- Het stelt een overzicht op van alle sectortotalen ten aanzien van het bedrijfslichaam als geheel, waarbij – indien van toepassing – een uitsplitsing plaatsvindt van alle geledingen (of alle aangesloten branches), die in het instellingsbesluit worden onderscheiden. Daarnaast wordt eenzelfde overzicht gegeven van alle aanwezige art. 88a-commissies. Voor de vergaring van de gevraagde sectorgegevens dient gebruik gemaakt te worden van objectieve – zo mogelijk openbare – bronnen, onder bronvermelding.
- De gebruikte gegevens dienen voor derden toegankelijk en verifieerbaar te zijn, voor zover deze niet vertrouwelijk zijn. Indien geen gebruik kan worden gemaakt van bijvoorbeeld CBS gegevens en een beroep wordt gedaan op niet voor derden toegankelijke gegevens, moet daarnaast verificatie op andere wijze plaatsvinden.

Actie accountant bedrijfslichamen

Het bedrijfslichaam stelt alle sectorgegevens ter beschikking aan een externe accountant. Deze accountant:

- Stelt aan de hand van een aselechte steekproef vast in hoeverre de sectorgegevens juist zijn en de door het bedrijfslichaam geclaimde gegevens kloppen.
- Stelt een verklaring op. Deze verklaring bevat een beschrijving van het ingestelde onderzoek, de bevindingen en de daaruit te trekken conclusies.
- Spreekt zich uit over de betrouwbaarheid van het ingestelde onderzoek en over de juistheid en volledigheid van de door het bedrijfslichaam ter beschikking gestelde sectorgegevens.

Na ontvangst van de accountantsverklaring stelt het bedrijfslichaam een rapportage op ten behoeve van de SER. Deze rapportage bevat een beschrijving van het bedrijfslichaam, van het uitgevoerde onderzoek en van de ontwikkelingen sinds de vorige representativiteitsmeting. Voorts bevat de rapportage een totaal overzicht van de gegevens van de organisaties en van de gegevens over de sector in combinatie met 1) een representativiteitspercentage voor de gehele werkingssfeer, 2) een representativiteitspercentage per geleding en 3) een representativiteitspercentage per art. 88a-commissie. Hierbij wordt in ieder geval een overzicht gegeven van het aantal lidondernemingen ten opzichte van het totaal aantal ondernemingen in een sector. Daarnaast wordt – zo nodig – een overzicht gegeven van één of meer andere sociaal-economisch criteria, zoals bijvoorbeeld “omzet” of “werkzame personen”. Indien zich in het onderzoek opmerkelijke verschillen voordoen tussen verschillende criteria moet dat worden toegelicht. Een overzicht kan er als volgt uitzien:

Voorbeeldrapportage

Representativiteit Bedrijfslichaam A						
Geleding	Aantal lidondernemingen	Totaal aantal ondernemingen in sector	Represent. %	Omzet leden	Omzet Sector	Represent. %
Geleding 1 ---						
Organisatie A	753			78.456.000		
Organisatie B	452			43.568.000		
Totaal	1.205	1763	68	122.024.000	160.000.000	76
Geleding 2 ---						
Idem						
Geleding 3 ---						
Idem						
Etc.						

Het bedrijfslichaam stelt de rapportage, de accountantsverklaringen en alle achterliggende opgaven en stukken van de dragende organisaties ter beschikking aan de SER en maakt daarbij melding van eventuele knelpunten.

De rapportage van het bedrijfslichaam zal onderdeel uitmaken van de besluitvorming door de Toezichtkamer en wordt daardoor een openbaar stuk. De achterliggende opga-

ven en stukken van de dragende organisaties zullen in beginsel vertrouwelijk worden behandeld.

5. Controle en rapportage SER

Na ontvangst van de rapportage van het bedrijfslichaam controleert de SER allereerst of de rapportage volledig is. Daarbij is van belang dat:

- alle achterliggende stukken en (accountants)verklaringen aanwezig zijn;
- alle geledingen en commissies in het onderzoek zijn meegenomen;
- alle dragende organisaties in het onderzoek zijn meegenomen.

Mocht blijken dat de rapportage niet volledig is dan wordt het bedrijfslichaam in de gelegenheid gesteld de rapportage aan te vullen.

Vervolgens wordt overgegaan tot de inhoudelijke beoordeling van de rapportage. Daartoe wordt bekeken of:

- gebruik is gemaakt van de juiste (betrouwbare en verifieerbare) bronnen;
- het juiste peiljaar is gebruikt;
- de berekeningen kloppen.

Zodra de controle heeft plaatsgevonden wordt een rapportage opgesteld voor de Toezichtkamer. Deze rapportage bevat een samenvatting van de bevindingen uit het onderzoek en bevat de daaruit te trekken conclusies. Als bijlage wordt de opgave van het bedrijfslichaam gevoegd en zo nodig andere relevante stukken. De achterliggende stukken worden niet meegezonden naar de Toezichtkamer, maar zijn desgewenst wel voor de leden in te zien.

Na vaststelling van de rapportage door de Toezichtkamer wordt de rapportage naar de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid gezonden. Afschriften worden gezonden naar de ministeries van Economische Zaken en van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Voorts worden afschriften gezonden naar het bedrijfslichaam en naar alle dragende organisaties. Ten slotte krijgt ook de Bestuurskamer een afschrift.

6. Ten slotte

De in dit protocol beschreven procedure geeft aan hoe onderzoeken naar representativiteit in beginsel zullen plaatsvinden. De bedrijfslichamen, de betreffende sectoren, de dragende organisaties en de beschikbare informatie verschillen echter allemaal van elkaar, zodat een exacte blauwdruk waaraan alle onderzoeken volledig moeten voldoen niet valt te geven. Ieder onderzoek vangt echter aan met een startgesprek, waarin afspraken worden gemaakt over de door dat specifieke bedrijfslichaam te volgen procedure. De feitelijke procedure die een bedrijfslichaam op basis daarvan moet doorlopen kan dan ook op punten afwijken van de in dit protocol beschreven procedure. In alle gevallen wordt gestreefd naar maatwerk, waarbij wordt gestreefd naar zo gering mogelijke administratieve en uitvoeringslasten voor het bedrijfslichaam, maar met optimaal behoud van objectiviteit en betrouwbaarheid van de uitkomsten van het onderzoek.